

Arkeologisk forskningsundersökning 2013

Kapellet i Sankt Olof

RAÄ Sankt Olof 2:1, Sankt Olofs socken i Simrishamns kommun
Skåne län

öster|en
arkeologi

Österlenarkeologi
Rapport 2015:10

Lars Jönsson

Arkeologisk forskningsundersökning 2013

Kapellet i Sankt Olof

RAÄ Sankt Olof 2:1, Sankt Olofs socken i Simrishamns kommun
Skåne län

Österlenarkeologi

Lars Jönsson

Bellevuevägen 13A

271 32 Ystad

Tel: 070-306 36 04

E-post: info@osterlenarkeologi.se

Webb: www.osterlenarkeologi.se

Arkeologisk forskningsundersökning 2013

Kapellet i Sankt Olof

RAÄ Sankt Olof 2:1, Sankt Olofs socken i Simrishamns kommun, Skåne län

Österlenarkeologi

Rapport 2015:10

Författare: Lars Jönsson

Grafisk form: Anders Gutehall

Omslagsbild: Översikt på byggnadslämningarna efter kapellet i Sankt Olof. Foto mot norr. Foto: Lars Jönsson, Österlenarkeologi.

© Österlenarkeologi 2015

Innehåll

Sammanfattning	5
Inledning	6
Läge och topografi	6
Historik och fornlämningsmiljö	7
Byn Lunkende	7
Sankt Olofs kyrka	7
Sankt Olofs källa	8
Sankt Olofs kapell	9
Medeltida herresäte och sägenbundna borgplatser	9
Olof den helige och sägnerna	10
Fornlämningar i Sankt Olofs socken	11
Fornlämningar vid Sankt Olofs bytomt	12
Arkeologiska undersökningar i Sankt Olof	13
Sankt Olofs kapell – ett forskningsprojekt	14
Projektets bakgrund och förutsättningar	14
Medeltida kapell och härbärgen i allmänhet	14
Några medeltida kapell i Sverige	14
Kapellet i Sankt Olof i synnerhet	15
Målsättning och frågeställningar	16
Metod och genomförande	17
Undersökningsresultat	19
Schakt 1	20
Schakt 2	24
Schakt 3	24
Tolkning	25
Utvärdering	27
Projektorganisation och kvalitetssäkring	28
Kommunikation	28
Referenser	29
Litteratur	29
Opublicerat material	30
Tekniska och administrativa uppgifter	31
Bilaga 1. Fyndlista	33

Figur 1. Skåne med platsen för Sankt Olof i Albo härad markerad med en röd prick.

Figur 2. Området kring Sankt Olof med platsen för undersökningen markerad med en röd stjärna.

Sammanfattning

Den arkeologiska undersökningen av det förmodade kapellet genomfördes i anslutning till symposiet Pilgrim S:t Olof 800 år. Symposiet hölls i Sankt Olof under perioden 29/7–3/8 2013. Anledningen till varför en arkeologisk forskningsundersökning genomfördes av kapellgrunden var att såväl fynd- som dokumentationsmaterialet från en arkeologisk undersökning 1973 var försvunnet. Den enda information som fanns rörande undersökningen 1973 var några artiklar i diverse tidningar. Då dokumentations- och fyndmaterialet är borta var det oklart vilken funktion byggnaden ursprungligen haft. Av den anledningen var det angeläget att göra en förnyad undersökning av kapellet och att mäta in byggnaden digitalt.

En viktig fråga inför undersökningen rörde dateringen av det s.k. kapellet. Eftersom merparten av byggnaden redan hade grävts ut 1973 fanns det inte mycket kvar av den ursprungliga golvnivån och andra samtida lämningar. I byggnaden fanns det istället några stora stenar, vilka man troligtvis fyllt igen halvkällaren med efter avslutad undersökning. Detta innebar att det var svårt att dels datera byggnaden, och att dels belysa några verksamheter i byggnaden.

Fynd av medeltida tegelstenar och takpannor i kapellgrunden antydde initialt en datering av byggnaden till medeltid. Men fynden av såväl en mynningsskärva från ett fat av godstypen yngre rödgods (fnr. 39) som skärvan från ett stengodskrus (fnr. 44) från Westerwald i de äldsta lagerbildningarna visar att byggnaden tidigast har uppförts under 1590-talet, dock sannolikt under 1600-talet.

Byggnadens funktion

Tidigare antogs det att byggnaden varit 10 x 7,5 meter stor, vilket visade sig vara felaktigt. Istället har byggnaden varit 6,6 x 5,0 meter stor, med en invändig yta av ca 18 m² (4,8 x 3,75 meter). Byggnaden har varit minst en våning hög, med en halvkällare nederst.

I samband med den arkeologiska undersökningen 2013 påträffades ingenting som tyder på att byggnaden skall ha varit ett medeltida kapell. Det relativt breda murverket tyder visserligen på en speciell byggnad, men dess manifesta karaktär gör att murverket även skulle kunna tolkas som lämningarna efter en medeltida storgård med halvkällare. Men det finns trots allt en del som tyder på att det kan vara lämningarna efter ett kapell. Ett kapell i Sankt Olof omnämns första gången i en ärkebiskoplig vidimation år 1506 av en gåva till S:t Olofs kyrka år 1481. Platsen för kapellet är även markerat på ett flertal äldre kartor, bl.a. på en geometrisk uppmätning från 1698 och på en enskifteskarta från 1883. I närheten av platsen fanns på 1800-talet även en gård som benämndes Kapellagården.

Närvaron av bl.a. skällor från smidesslagg i några av de äldsta lagren i kapellgrunden antyder att byggnaden vid någon tidpunkt kan haft en funktion som smedja. Detta kan förklara varför byggnaden låg ca 125 meter norr om bytomten, eftersom eldfängd verksamhet ofta placerades en bit ifrån den övriga bebyggelse. Smedjan kan ursprungligen av uppförts tidigast under 1590-talet, men sannolikt under 1600-talet. Någon annan verksamhet kunde inte beläggas i byggnaden. Mycket tyder således på att byggnaden ursprungligen varit en smedja som sekundärt fått en funktion som kapell, kanske i samband med den ökade tillströmningen av pilgrimer till Sankt Olof. När byggnaden byter funktion är oklart, men det kan ha skett redan under 1600-talet.

Inledning

Lars Jönsson (Österlenarkeologi) har sommaren 2013 genomfört en arkeologisk forskningsundersökning inom fastigheten Sankt Olof S:1, Sankt Olof socken, Simrishamns kommun, Skåne.

Den arkeologiska forskningsundersökningen av det s.k. kapellet i Sankt Olof genomfördes i anslutning till symposiet Pilgrim S:t Olof 800 år. Symposiet hölls i Sankt Olof under perioden 29/7–3/8 år 2013. Anledningen till varför den arkeologiska forskningsundersökningen genomfördes var att såväl fynd- som dokumentationsmaterialet från en arkeologisk forskningsundersökning av kapellgrunden år 1973 var försvunnet. Då dokumentations- och fyndmaterialet är borta var det oklart vilken funktion byggnaden ursprungligen haft. Av den anledningen var det angeläget att göra en förnyad undersökning av kapellet och att mäta in byggnaden digitalt.

Länsstyrelsen i Skåne län har lämnat tillstånd till att utföra den arkeologiska undersökningen inom fastigheten Sankt Olof S:1 (länsstyrelsens dnr. 431-10240-2013).

Läge och topografi

Sankt Olof är beläget i Sankt Olofs socken, Albo härad i sydöstra Skåne, 16 km nordväst om Simrishamn. Orten ligger i en omväxlande, småbruten odlingsbygd med skogsmarker på inre Österlen. Sankt Olof är idag ett samhälle där två bebyggelseområden kan urskiljas; den gamla kyrkbyn samt stationssamhället, vilket uppkom 1901 i samband med dragningen av järnvägslinjerna Ystad–Brösarp och Gärsnäs–S:t Olof. Den sydvästra delen av dagens samhälle utgör även platsen för den gamla kyrkbyn Sankt Olof, med kyrkan i den sydvästra delen av byn, såsom den bl.a. återspeglas i lantmäterikartan från år 1883.

Topografiskt ligger Sankt Olofs kyrka på en väl markerad höjdrygg, ca 130 m ö .h., med fallande nivåer åt samtliga väderstreck. Mot norr faller topografin de första 200 meterna, för att sedan stiga succesivt fram till platsen för kapellet, vilken är belägen ca 300 meter norr om kyrkan, ca 137 m ö. h. Kapellgrunden ligger på en tydlig förhöjning som i norr gränsar till ett intilliggande gammalt gatuhus.

Historik och fornlämningsmiljö

BYN LUNKENDE

Ortnamnet Sankt Olof är lånat från kyrkbyn, och var ursprungligen enbart tillägnad kyrkan S:t Olof. Kyrkbyns och socknens äldsta namn är Lunkende, troligtvis ett ursprungligt vattendragsnamn, bildat till lunka ”gå långsamt”. Byn Lunkende (Lunkænde) omnämns t.ex. i Fru Ide Pedersdatters testamente från 1398 (Wallin 1975-1976, s. 108), medan kyrkan och byn (Sancti Olai kyrckia i Lunkende) omnämns 1423 i en avskrift (NE 1995, s. 253). Både socknen och byn (Lunkende) samt kyrkan (S:t Olof) nämns sedan i ett flertal medeltida urkunder (Wallin 1975-1976, s. 217; Wallin 1982, s. 47ff, 85, 123ff, 159). I en urkund från 1506 tar kung Hans S:t Olofs kyrka i Lunkende under sitt beskydd och förordnar, att fru Anne, änka efter riddaren Oluf Stigsen Krogenos på Bollerup, under sin livstid skall njuta alla de friheter hennes makes föräldrar haft på omskrivna kyrkas gods (Wallin 1979, s. 96f).

Under 1500-talet börjar byn sakteliga att omnämnas som Sankt Olof, även om namnet Lunkende hänger med ända upp i slutet av seklet. I samband med den kunglige rikshistoriegrafens Anders Sørensen Vedel och Tyge Brahes assistent Elias Olsen Morsings observationsresa till Skåne sommaren 1589 görs följande anteckningar: ”Den å, som rinner genom Tommarp söder och öster om Eristedt börjar i Albo härad med Sankt Olof källa (aff S. Olluffs kilde) vid Sankt Olof by som kallas Lunkende (vid S-Oluffs bye, kaldis Lunkinde); där har varit helgedom i gamla dagar (Wallin 1988, s. 42). I Anders Sørensen Vedels förteckning över städer och socknar i Skåneland från 1589 nämns Lunkende (Lunckende) eller S. Oluff som socken i Albo härad (Wallin 1988, s. 56). I Orts- och pastoratsförteckningar rörande Skåne, upprättade i samband med Anders Sørensen Vedel och Elias Olsen Morsings sommaren 1589 bedrivna förarbetena för upprättandet av en Skånekarta, nämns både Lunkende (Lunckende) och S. Oluff i Albo härad. Men Lunkende har senare överstrukits då man blivit medveten om att Lunkende och Sankt Olof är olika namn på samma socken (Wallin 1988, s. 60f).

SANKT OLOFS KYRKA

Kyrkan är en vida känd vallfartskyrka, helgad åt Olav (Olof) den helige (995-1030).). Kyrkan är av sten där dess äldsta delar, det nuvarande koret och sakristian, sannolikt härrör från senare delen av 1100-talet eller början av 1200-talet. Dopfunten härrör troligtvis från början av 1100-talet, vilket kan tyda på att kyrkans äldsta delar kan vara från denna tid. Dopfunten kan även ha stått i en äldre träkyrka på platsen. Under 1300- eller 1400-talet tillkom ett stort tvåskeppigt långhus i väster, varvid det gamla koret omändrades till sakristia. Interiören har kalkmålningar från 1400-talet (NE 1995, s. 253).

Kyrkan är rik på medeltida träskulpturer av vilka flera fortfarande står på sina gamla altare. Dessa fick stå kvar efter reformationen, förmodligen för att kyrkan var en känd vallfartskyrka. Högaltarskåpet är sannolikt från 1400-talets mitt, av nordtyskt ursprung från den s.k. Lübeckerskolan. En av de mer berömda träskulpturerna i kyrkan är Olofsbilden. Den hänger på korets norra pelare idag och är tillverkad omkring år 1500. I sin hand håller Olav den helige silveryxan. Yxan kan tas ner, vilket pilgrimer och besökare gjort i alla tider. Med denna företas en vidskeplig ceremoni, vilken är beskriven år 1777 av den danske antikvitetsstecknaren Hilffeling när han besökte kyrkan (Wallin 1978, s. 38ff). Till bot mot sjukdomar och krämpor bstryker man sig nio gånger på det onda stället. Efter var tredje gång sätter man tillbaka yxan i Olofs hand så att den ska få nya krafter.

Figur 3. S:t Olofs kyrka i Sankt Olof. Foto från sydost. Foto: Lars Jönsson, Österlenarkeologi.

sante olæ bith fyr mik

Figur 4. Runinskrift på den östra mittpelarens sydsida i Sankt Olofs kyrka. Runinskriften har texten *Sante Ole, bed for mig.*

Runristning

En intressant detalj upptäcktes i samband med att kyrkans inre restaurerades 1949-1950 under domkyrkoarkitekt Eiler Græbes ledning. Restaureringen gick särskilt ut på att blotta och konservera medeltida kalkmålerier i valv och på innerväggar. Även två mittpelare rensades upp, en i öster och en i väster. Den västra pelaren är cylindrisk med en slät yta, medan den östra är uppdelad på tio lika breda, plana sidor, uppifrån och neråt till en punkt vid fotändan, där en runtom löpande basparti tar vid. På den östra pelarens sydsida blottades en runinskrift med texten *Sante Ole, bed för mig*. Inskriften, som består av 16 runor som är 3 cm höga, är horisontell och löper från vänster till höger. Ivar Lindquist menar att runinskriften grammatiskt skall dateras till omkring år 1300 eller första hälften av 1300-talet, vilket kan stämma med kyrkan utvidgning vid 1300-talets mitt (Lindquist 1978, s. 147ff).

SANKT OLOFS KÄLLA

Vid Sankt Olofs gård, ca 300 meter sydväst om kyrkan, ligger den berömda offerkällan Sankt Olofs källa (RAÄ 1:1). Olofskällan ingår i en trio av källor, där "Jungfrukällan" ligger ca 290 meter öster om och "Kransakällan" ca 250 meter väster om Olofskällan. Sankt Olofs källa är rund, ca 2 meter i diameter och ca 0,8 meter djup. Källan är fordrad med kallmurade råstenar. I nordöstra kanten leder en stentrappa, som är en meter lång och 0,8 meter bred, ner till vattenytan. På båda sidor om trappan är en mur av sten, 0,9 meter hög och 0,3 meter tjock, vilken fungerar som räcke. Källan har utlopp åt söder.

Till Olofskällan kom folk för att i synnerhet offra pengar för att få hjälp av Olof den helige. De riktigt fattiga och pengalösa offrade i stället köttbitar eller flottklumpar, så att källan ofta var övertäckt av en hinna av fett. Carl von Linné skriver 1749 i sin skånska resa: "Den förnämligaste festen är S:t Olofs dag, då folket stormar hit till stor myckenhet ifrån avlägsne orter att avhöra predikan och att offra." (Linné 1977, s. 190).

Figur 5. Detalj ur enskifteskartan från 1883 över Sankt Olofs by, gatehusen Korrebody och en del av Sjunka lotten. Strax norr om Sankt Olofs bytomt finns ett relativt stort område benämnt Kapellet.

SANKT OLOFS KAPELL

Drygt 250 meter norr om kyrkan ligger en ruin som i Riksantikvarieämbetets FMIS är registrerad som kyrka, kapell (RAÄ 2:1). Den förmodade kapellgrunden är enligt FMIS 10 x 7,5 meter stor (Ö-V) och 0,6-0,9 meter hög. Kanterna är satta av stenar, 0,2-0,7 meter långa och 0,2-0,5 meter höga. Kapellets mur är bäst bevarad längs östra kanten. Kapellet omnämns bl.a. 1506 i de skriftliga källorna (LÄU 6 nr 211). Detta omnämnande kan dock åsyfta den nuvarande kyrkan (uppgift via e-mail från Mattias Karlsson). Kapellet skall även vara omnämnt i källor från 1700- och 1800-talen. Kapellet finns markerat på ett flertal äldre kartor, bl.a. på en geometrisk uppmätning från 1698 och på en enskifteskarta från 1883. I närheten av platsen fanns på 1800-talet även en gård som benämndes Kapellgården.

MEDELTIDA HERRESÄTE OCH SÄGENBUNDNA BORGPLATSER

Måsalycke

Idag är Måsalycke mest känt för att vara en modern avfallsanläggning ca en km söder om Sankt Olof. Men under 1400-talet var Måsalycke platsen för ett herresäte och bostadsort för en besutten storman med nära anknytning till sätesgårdarna i Gnalöv, Hagestad och Ingelstorp samt slutligen till Bollerup, med dess senare avläggare Kronovall. I Riksantikvarieämbetets fornminnesinformationssystem (FMIS) är två gårdstomter i Måsalycke medtagna (RAÄ 65:1-2), där utsträckningen är känd utifrån en karta från 1861. Måsalyckes äldsta belegg i urkunderna är från 1458. En sammanställning av Curt Wallin av urkundsnotiser visar att

Måsalýcke redan före 1470 samt in på 1500-talet tillhör Krogenosarna på Bollerup. De båda urkunderna av 30/7 och 27/11 1470 berättar att Måsalýcke varit ”ett gammalt herresäte”. Den sistnämnda urkunden tillägger att herr Anders Esbernsen Pæp själv bebodde gården. Hans fader var Esbern Jensen till Gnalöv, vilken felaktigt ofta räknas till släkten Pæp. Anders har istället övertagit sin moders namn, Sophie Andersdatter Pæp. Hon var dotter till riddaren Anders Mortensen Pæp till Ingelstorp och Hagestad. Tillsammans med systemen Ingegerd, gift med Peder Nielsen Galen till Kälkestad, ärvde fru Sophie dessa båda huvudgårdar jämte gods i bl.a. Hammenhög. Dokumentariskt lär man känna Anders Esbernsen i samband med transaktioner kring denna godsmassa (Wallin 1973, s. 104ff).

Det bör även nämnas att ca 600 meter sydost om Måsalýcke finns en av Maryds gamla gårdstomter, inmätt på en karta från 1861. På platsen finns husgrunder och en källargrund, och i anslutning till gårdstomten finns stenmurar och röjningsrösen. Maryds äldsta belägg är från 1395-1423.

Sägenbundna borgplatser

I Sankt Olof socken finns två omnämningen av sägenbundna borgplatser. Den ena skall enligt sägnen vara belägen sydost om Sankt Olof, och är i Riksantikvarieämbetets FMIS benämnd borgområde (RAÄ 52:1). Borgområdet skall ligga inom fastigheten Älmhult 3:14, endast ca 100 meter väster om Älmhults gamla bytomt (RAÄ 21:1). Det äldsta belägget för Älmhult är från 1470. Borgområdet ligger på ett höjdområde ute på åkermark. Enligt sägnen skall den vara byggd på 1400-talet av riddaren Otto Rosencrantz. Inga synliga spår av den eventuella borganläggningen finns idag. Möjligtvis är det tal om den fästa i Elmhult som nämns i en urkund den 9 september 1486. I urkunden konfirmerar Holger Hindriksens (Ulftand till Glimminge) änka, Berete Jensdatter Rosensparre, makens donation till Sankt Olof kyrka i Lunkende av en fästa (fästegård) i Elmhult (Wallin 1982, s. 47, 51). Det kan vara detta belägg som givit upphov till sägnen om en borg inom fastigheten Älmhult 3:14.

Den andra sägenomspunna platsen ligger på en fastighet med det fantasieggande namnet Sjunka Lotten, och skall vara belägen omkring 300 meter sydväst om Sankt Olofs gamla bytomt. I Riksantikvarieämbetets FMIS är platsen benämnd Plats med tradition (RAÄ 113:1). Inom området, ca 75 x 40 meter stort, skall det enligt den folkliga traditionen ha legat en borg. Platsen består av ett höjdområde som ansluter sankmark i norr, väster och söder. Inga borglämningar har iakttagits. På platsen finns däremot minst fem röjningsrösen. Omkring 200 meter söder om finns ett betydligt bättre borgläge, bestående av en kulle helt omgiven av sank mark. Inga arkeologiska undersökningar har utförts på platserna.

OLOF DEN HELIGE OCH SÄGNERNA

Olav (Olof) den Helige (995-1030) hette egentligen Ólafr Haraldsson och var norsk kung 1015–1028 (Olav II Haraldsson). Han deltog som ung i vikingatåg i östersjöområdet och i västerled, och uppges ha blivit döpt i Rouen i Normandiet. Som nybliven kung 1015 fortsatte han, med anglosaxiska missionärers bistånd, Olav Tryggvasons strävanden att kristna norrmännen. På grund av sin hänsynslösa kamp mot hedendomen fick han mäktiga fiender inom aristokratin. De norska stormännen sökte stöd hos dansk-engelske kungen Knud den Store. På grund av Knud den stores anspråk på herravälde över Norge lade sig Olav med Anund Jacob av Sverige, där hans giftermål med Anunds syster Astrid bekräftade alliansen. I slaget vid Helgeå 1026 lyckades dock Knud den store besegra de förbundna med hjälp av norska stormän. Olav fördrevs till Ryssland

(Gårdarrike), där han stannade i ett år. Därefter försökte han med svenskt stöd återta sitt rike, men han stupade i slaget vid Stiklestad i Trøndelag 29 juli 1030. Kort efter sin död fick Olav helgonrykte, och hans grav i Trondheim blev Nordens främsta vallfartsort. Även i Sverige och Danmark fanns en utbredd Olavskult (NE 1994, s. 412; Wallin 1987, s. 96). Sankt Olof blev med tiden Skånes största vallfartsort i den omfattande, medeltida S:t Olofskulten. I Sankt Olof firas Olav den heliges minnesdag varje år den 29 juli.

Enligt en folklig tradition skall Olav den helige ha vistats i Lunkende (Sankt Olof) tiden närmast efter slaget vid Helgeå. I antikvitettecknaren C. G. Hilfelings resejournal från 1777 föreligger den äldsta uppgiften om lokalbefolkningens uppfattning om kung Olavs anknytning till socknen. Där står bl.a. att sockenborna antar att S:t Olof vara kyrkans patron och att han skall vara halshuggen på platsen där källan är, som därefter skall vara uppsprungen. Därför avbildas han med en yxa i handen (Wallin 1978, s. 38ff).

En sammanställning av de folkliga traditionerna publicerades 1819 av den i socknen tjänstgörande pastorn Carl A. Wassberg. Enligt traditionerna ska kung Olav ha bott på S:t Olofs gård någon tid. Han lät själv uppföra det norr om kyrkan belägna ”gamla S:t Olofs capell”, men blev ihjälslagen där S:t Olofs källa rann upp söder om kyrkan. Wassberg finner det troligt att kungen vistats i Lunkende tiden närmast efter slaget vid Helgeå. Han menar att kungen kan ha bott i kapellet och överlämnat detta till socknen som en helgedom, när han for tillbaka till Norge (Wallin 1987, s. 96ff).

Curt Wallin ifrågasätter trovärdigheten i antagandet att Olav den helige verkligen stannade någon tid i sydöstra Skåne efter slaget vid Helgeå. Enligt Wallin redogör Snorre Sturlusson utförligt för händelserna kring det ”skånska kriget”. Sturlusson beskriver att efter slaget vid Helgeå följs de båda flottorna åt till Bråviken. Svenske kungen erbjuder Olav att stanna i Sverige över vintern, men han beslutar att via landvägen över Småland och Västergötland omedelbart återvända till Norge. Någon vistelse i Lunkende (Sankt Olof) nämns inte (Wallin 1976, s. 50; Wallin 1987, s. 98).

Enligt en annan sägen ska den döende Olav ha tagit sig från Stiklestad efter slaget den 29 juli 1030 till Lunkende (Sankt Olof) i sydöstra Skåne. Där ska han ha stupat, varvid källan sprang fram ur jorden.

FORNLÄMNINGAR I SANKT OLOFS SOCKEN

I Sankt Olof socken finns 129 registrerade fornlämningar i Riksantikvarieämbetets fornminnesinformationssystem (FMIS). Av dessa är 20 stycken by- eller gårdstomter, tre källor (varav en offerkälla), två sägenbundna borgplatser, två kvarnar, två torplämningar, två stenvälvbroar, en kapellgrund, en runristning i kyrkan, en torvtramp och en hägnad, enligt traditionen en pestkyrkogård.

Förutom de medeltida och tidigmoderna fornlämningarna finns där en domarring, belägen en meter söder om en verkstadsbyggnad i utkanten av byn. Domarringen är nio meter i diameter, och består av sex resta klumpstenar. På platsen lär ursprungligen ha legat en domarring som borttagits. För flera årtionden sedan fördes stenarna tillbaka varvid domarringen fick sitt nuvarande utseende.

Något överraskande finns det endast tre förhistoriska boplatser registrerade i Sankt Olof socken. I socknen har även sex lösfynd registrats; tre stenyxor, två tjocknackiga yxor av flinta och en harpunspets av ben. Med tanke på socknens karaktär är det inte förvånande att det finns nio röjningsröseområden och sex fossila åkrar registrerade. Det finns även fyra stensättningar, varav en kan vara en hällkista; sex rösen, två högar och en flatmarksgrav.

Ett av de mest förnämliga fynd från vår förhistoria som gjorts i Sankt Olof är en kvinnofigur i brons. Figuren påträffades i Sankt Olof i en grusgrav i samband med ett vägbygge strax efter mitten av 1800-talet. Figuren är 10,95 cm hög och 4,3 cm bred över armbågarna. Huvudet är stort och massivt med utstående öron och haka. Armarna är smala, krökta med händerna utbredda på bröstet, fingrarna otydliga. Det ena benet är avbrutet vid knäet. Halsringen vittnar om hennes sociala ställning, de tydligt markerade kvinnliga formerna om hennes kön. Hon är kanske en avbildning av den orientaliska modergudinnan, i Norden känd under namnet Nerthus. Gudinnan Nerthus är förmodligen en kvinnlig gudom, som symboliserar alstrings- och växtkraften. Figuren förvaras på SHM i Stockholm (Helm 2004, s. 141; Wallin 1975, s. 120). Det finns även en lans från bronsåldern på SHM som ska vara funnen i Sankt Olofs mosse.

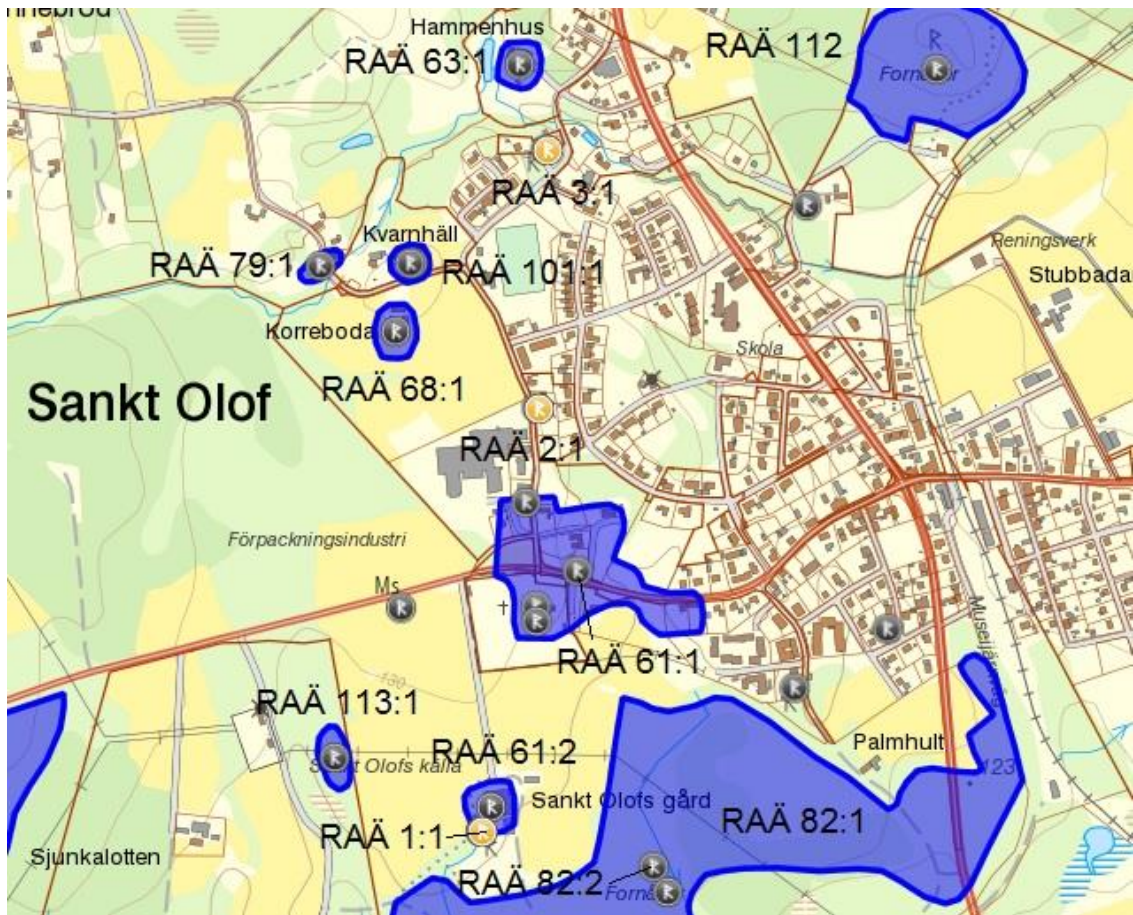
FORNLÄMNINGAR VID SANKT OLOFS BYTOMT

I omedelbar närhet av Sankt Olof finns omkring 15 registrerade fornlämningar. En av dessa är Sankt Olofs bytomt (RAÄ 61:1), inmätt på äldre lantmäterikartor från 1699 och 1883. Bytomten var ganska liten, endast ca 300x200 meter stor, med kyrkan i den sydvästra delen av byn.

Omkring 125 meter norr om bytomten ligger en kapellgrund (RAÄ 2:1). Det förmodade kapellet är sannolikt från 1200-talet eller yngre. Cirka 400 meter nordost om dagens samhälle finns fornåkrar (RAÄ 112:1) i form av ett ca 300x200 meter stort röjningsröseområde. Inom området finns omkring 100 röjningsrösen.

Drygt 600 meter norr om Sankt Olofs gamla bytomt, i den nordvästra delen av dagens samhälle, finns Hammenhus by- eller gårdstomt (RAÄ 63:1). Hammenhus är avritad på en karta från 1699, och dess äldsta belägg är från 1663. Ett par hundra meter väster om dagens samhälle, och ca 300 meter nordväst om Sankt Olofs gamla bytomt, finns Korreboda by- eller gårdstomt (RAÄ 68:1). Även Korrebodas utsträckning är enligt en karta från 1699, och dess äldsta belägg är från 1610. Drygt 100 meter nordväst om Korreboda finns Rönnebröds by- eller gårdstomt (RAÄ 79:1). Rönnebröds utsträckning är enligt en karta från 1802, medan det äldsta belägget är från 1626. Knappt 100 meter norr om Korreboda finns Bösa hus gårdstomt (RAÄ 101:1). Dess utsträckning är enligt en karta från 1803, medan Bösa hus äldsta belägg är från 1691. Tomten är bebyggd med kvarn.

Cirka 200 meter söder kyrkan och Sankt Olofs gamla bytomt finns Sankt Olofs gård (RAÄ 61:2). Gårdens utsträckning är enligt en karta från 1699. Strax intill Sankt Olofs gård finns Sankt Olofs källa (RAÄ 1:1), en offerkälla med tradition. Omkring 200 meter väster om Sankt Olofs gård, och ca 300 meter sydväst om Sankt Olofs gamla bytomt, finns en tradition om en numera försvunnen borg med namnet Sjunka Lotten (RAÄ 113:1). Strax söder och öster om Sankt Olofs gård finns ett stort område med fossil åkermark (RAÄ 82:1). Inom området finns ca 300 röjningsrösen, och i områdets östra delar finns även några stensträngar. Enligt äldre källor ska det ha påträffats en sten med älvkvarnar (RAÄ 82:2) i ett av röjningsrösen. I den västra kanten av den fossila åkermarken finns även en rund stensättning (RAÄ 106:1).

Figur 6. Registrerade fornlämningar i närheten av Sankt Olofs bytomt. Kartunderlag: Riksantikvarieämbetets FMIS/fornsök.

ARKEOLOGISKA UNDERSÖKNINGAR I SANKT OLOF

De arkeologiska undersökningarna i Sankt Olof socken är närmast obefintliga. År 1973 genomfördes en forskningsundersökning av Sankt Olofs kapell. Undersökningen genomfördes i syfte att belägga om ruinen, som ligger ca 250 meter norr om kyrkan, skulle kunna vara det kapell som omnämns första gången i de skriftliga källorna år 1506. Vid undersökningen framkom ett omkring 0,5 meter tjockt bastant och välgjort murverk av gråsten med inslag av tegel. Det gjordes även fynd av bl.a. taktegel. Ett intressant fynd var en stenfot som kan ha utgjort fundament till ett altare i byggnadens östra del. Byggnadens mått tycks även stämma med vissa uppgifter från 1800-talet, som säger att ruinerna efter kapellet var 16 alnar. Fynden av bl.a. medeltida taktegel tyder på en manifest byggnad, och enligt den dåvarande landsantikvarien Carl-Axel Mildner pekade mycket på att ruinen var lämningarna av en kyrkobyggnad (Svenska Dagbladet 21/4 1973).

I samband med en invändig restaurering av Sankt Olofs kyrka år 2005 samt ledningsdragningar utvändigt påträffades ett intakt kranium i ett schakt ca 20 meter sydost om kyrkan. Kraniet var redeponerat, men låg på en kista in situ (Kockum 2005).

I övrigt har inga arkeologiska undersökningar genomförts i Sankt Olof socken, vilket innebär att våra kunskaper om såväl dess förhistoria som medeltid är mager ur ett arkeologiskt perspektiv. Däremot finns det en del skriftligt källmaterial som åtminstone kan belysa sekvenser av socknens medeltida historia.

Sankt Olofs kapell – ett forskningsprojekt

PROJEKTETS BAKGRUND OCH FÖRUTSÄTTNINGAR

Den arkeologiska undersökningen av det förmodade kapellet genomfördes i anslutning till symposiet Pilgrim S:t Olof 800 år. Under symposiet genomfördes ett flertal visningar av de framtagna byggnadslämningarna (Jönsson 2013, s. 25f). Som tidigare nämnts genomfördes år 1973 en arkeologisk forskningsundersökning av kapellet i Sankt Olof. Tyvärr är materialet från undersökningen försvunnet, och den enda information som finns rörande undersökningen är några artiklar i Arbetet, Svenska Dagbladet och Sydsvenska Dagbladet. Enligt tidningsnotiserna påträffades gråstensmurar med inslag av tegel samt en stenfoot som tolkades som ett fundament till ett altare. Det framkom även taktegel, men något annat fyndmaterial nämns inte i tidningsnotiserna. Då dokumentations- och fyndmaterialet är borta var det oklart vilken funktion byggnaden ursprungligen haft. Av den anledningen var det angeläget att göra en förnyad undersökning av kapellet och att mäta in byggnaden digitalt.

MEDELTIDA KAPELL OCH HÄRBÄRGEN I ALLMÄNHET

Ett kapell är en kyrkobyggnad i mindre format, antingen fristående eller del av ett större komplex, exempelvis sidokapell i en större kyrka. Ett kapell är antingen avsett för gudstjänster i allmänhet eller för ett särskilt ändamål, såsom begravningskapell. Beteckningen (medeltidslatin *capella* "kort kappa") härrör från den plats där den helige Martins av Tours kappa förvarades. Ordet har sedan överförts till mindre andaktsrum i profana byggnader (borgar, slott etc.), till avskilda delar av kyrkobyggnader (kor- och sidokapell, dop- och gravkapell etc.) liksom mindre kyrkor vid vallfartsorter eller olika slag av institutioner (NE 1993, s. 411). Kapell hade normalt ingen egen präst och inte heller begravningsrätt. Kapell med kyrkogård kan ha varit avsedda för andra grupper än sockenborna (Boström 2011, s. 11).

Härbärke betyder ursprungligen "plats som kan hysa en här", och är ett gammalt ord för enklare övernattningsställe eller värdshus (NE 1992, s. 265).

NÅGRA MEDELTIDA KAPELL I SVERIGE

I den östra delen av Småland, vid Kalmarsund och mittemot Borgholms slott på Öland, fanns under medeltiden en mindre urbaniserad ort, Pata. Pata blev sannolikt en merkantil centralort under 1400-talets sista kvartal. Staden upphörde på 1520–30-talen. I Pata fanns ett kapell som endast omnämns två gånger i samtida källor under 1500-talet. Kapellet var 11 x 7 meter stort. På orten fanns inga andra kyrkliga institutioner (Klackenberg 2001, s. 199ff).

På Öland fanns under medeltiden nio st. kapell. Alla kapellen togs förmodligen ur bruk under 1500-talet eller kort därefter. Fil dr h c Ragnhild Boström menar att de riktigt stora kapellen även kan ha haft andra funktioner utöver gudshusets (Boström 2011, s. 9f). Ett av kapellen på Öland är ruinen efter S:t Knuts kapell, belägen centralt på Öland mellan Borgs by och fornborgen Gråborg. Kapellet utgörs av långhus och ett smalare kor med absid, och är i storlek med en ordinär öländsk sockenkyrka. Kapellet grundlades i slutet av 1100-talet. Kristna gravar har påträffats intill gavelmuren strax väster om kapellet, vilket visar att kapellet haft begravningsrättigheter (Malm 2001, s. 228).

Det minsta kapellet på Öland var S:t Elavs kapell i Borgholm. Kapellet var byggt av kalksten och gråsten och hade planen av en rektangel med yttermått 8,4 x 6,3 meter, alltså större än det förmodade kapellet i Sankt

Olof. På Öland fanns även ett S:t Olofs kapell i Böda socken. Kapellet låg på en liten holme vid Grankullavik på norra Öland. Kapellet var byggt av kalksten och hade egen begravningsplats. Kapellets skyddshelgon var Olov den helige (Olav II Haraldsson). Minst sju bilder av helgonet är kända på Öland, vilket visar att han var populär även på Öland. Även flera norrländska hamnkapell var helgade åt S:t Olof (Boström 2011, s. 14ff).

Stråsjö kapell är beläget i Österstråsjö, ett litet samhälle i utkanten av Svågadalen i Hälsingland. Kapellet byggdes upp i tidsenlig hantverkstradition på samma plats där ett medeltida kapell låg fram till år 1597 då det ödelades. Stråsjö kapell ligger längs Stråsjöleden, en av de många pilgrimsleder som gick från östersjökusten till Nidarosdomen i Trondheim (www.strasjokapell.se).

Bland skånska medeltida kapell kan nämnas Arilds kapell i nordvästra Skåne och Sankta Gertruds kapell i Vä i nordöstra Skåne. Arilds kapell är ett annexkapell till Brunnby kyrka. Kapellet omtalas första gången i ett påvligt brev den 8 maj 1475. Enligt detta hade fru Barbara Brahe till Bollerup eller hennes släktingar stiftat kapellet. Fru Barbara var gift med den rike Olof Stigsson Krognos, som bl.a. ägde det till Arild närbelägna Krapperup. Påven beviljade avlat till de pilgrimer som besökte Arilds kapell och andra som fru Barbara uppförde (Ranby 2005, s. 15). Kapellet omges av en liten kyrkogård där enbart drunknade personer är begravda.

Sankta Gertruds kapell i Vä byggdes troligen under senare delen av 1400-talet. Sankta Gertrud var de fattigas, sjukas och vägfarares skyddshelgon. Kapellet tycks ha upphört att fungera i samband med reformationen 1536. På 1930-talet restaurerades västgaveln och kapellets murar grävdes fram. I samband med utgrävningen kunde man konstatera att kapellet förstörts genom brand. I koret fann man två sentida gravar. Kapellet består av långhus och kor utan absid. I långhuset finns två ingångar, en i norr och en i söder (<http://scaniacultura.se/Kyrkor/SanktaGertrudKriRuin.html>).

KAPELLET I SANKT OLOF I SYNNERHET

Kapellet finns markerat på ett flertal äldre kartor, bl.a. på en geometrisk uppmätning från 1698 och på en enskifteskarta från 1883. Kapellet är dessutom omnämnt i historiska källor från 1400- och 1500-talen. Platsen för kapellet ligger ca 300 meter norr om kyrkan.

År 1973 blev det förmodade kapellet i Sankt Olof föremål för en arkeologisk undersökning. Undersökningen leddes av landsantikvarie Carl-Axel Mildner och två arkeologer. Tyvärr är dokumentationsmaterialet från undersökningen av kapellet förkommet, men det finns några tidningsartiklar som refererar till utgrävningen. En teori som landsantikvarie Mildner hade var om kapellet kunde var Sankt Olofs första kyrka, och föregångaren till den nuvarande kyrkan i Sankt Olof. I både Arbetet och Sydsvenska Dagbladet står att det verkar som att det är en sakral byggnad. Murverket är bastant och välgjort, ca en halv meter tjocka. Murarna är av gråsten med inslag av tegel, och man har även gjort fynd av bl.a. taktegel (Arbetet 1973; Sydsvenska Dagbladet 1973).

I en artikel i Svenska Dagbladet menar Mildner att mycket tyder på att ruinen är lämningarna av en kyrkobyggnad. Bland annat skulle fynd av medeltida taktegel tyda på en manifest byggnad. Ett annat intressant fynd är en stenfot som kan ha utgjort fundament till ett altare i byggnadens östra del. Byggnadens mått tycks även stämma med vissa uppgifter från 1800-talet, som säger att ruinerna efter kapellet var 16 alnar (Svenska Dagbladet 1973).

Curt Wallin menar att murverk och rester av taktegel vittnade om en icke obetydlig byggnad från 1200-talet eller något senare. Han anser att

byggnaden möjligen kan ha tjänstgjort som kapell och härbärge för de många pilgrimer som sökte sig till vallfartskyrkan. Att Olav Haraldsson skulle ha uppfört den anser Wallin vara uteslutet (Wallin 1987, s. 98).

Kyrkoherde Thure Helm undrar å sin sida om inte ruinerna kan vara rester av en gammal helgedom som kanske härstammar från kung Olavs egen tid på 1000-talet. Helm menar att den kanske uppfördes av Olav den helige själv då han efter sjöslaget i Helgeå också var i Sankt Olof. Helm påpekar att det inte gick att bekräfta om det rörde sig om ett kapell, ett magasin eller ett benhus. Han antyder även att byggnaden kanske har varit ett "själahus", dvs. ett övernattningsställe för pilgrimer som i mycket stort antal gjorde sina vallfärder till kyrkan och källan i Sankt Olof (Helm 2004, s. 143).

Utifrån enbart tidningsnotiserna om den arkeologiska undersökningen av det förmodade kapellet i Sankt Olof var resultatet ganska magert. Visserligen påträffades gråstensmurar med inslag av tegel samt en stenfoot som tolkades som ett fundament till ett altare, men materialet får anses var svårtolkat utan det arkeologiska dokumentations- och fyndmaterialet samt en arkeologisk rapport. Fynden av tegel i murverket och taktegel kan möjligtvis datera byggnaden till 1200-tal eller senare, men om det verkligen varit en kyrkobyggnad eller ett kapell verkar oklart trots stenfoten i byggnadens östra del.

Byggnadens manifesta karaktär kan även tyda på närvaron av en medeltida huvudgård med källare. Ett relativt stort antal källare med datering till hög- och senmedeltid har under de senaste 10-15 åren påträffats i samband med arkeologiska undersökningar i skånska byar (bytomter) (Jönsson & Persson under arbete). Det antagna kapellet i Sankt Olof kan således istället vara lämningar efter en medeltida huvudgård.

Målsättning och frågeställningar

Inför den kommande arkeologiska forskningsundersökningen formulerades följande frågeställningar:

- *När uppfördes den byggnad som idag är en ruin, benämnd som kapellgrund?*
- *Vilka verksamheter har förekommit i byggnaden?*
- *Finns det äldre kulturlager eller samtida gravar i byggnadens närhet?*
- *Vilken funktion har det antagna kapellet egentligen haft?*

I syfte att besvara frågeställningarna skulle två provschakt grävas. Det första schaktet placerades på platsen för själva byggnadslämningen/ruinen. I samband med forskningsundersökningen 1973 påträffades en stenfoot som tolkades som ett möjligt fundament till ett altare i byggnadens östra del. Syftet med schaktet var att besvara några av frågeställningarna; när uppfördes byggnaden, vilka verksamheter har funnits och vilken funktion har byggnaden haft.

Det andra schaktet placerades strax söder om, och i direkt anslutning till, ruinen. Syftet var att försöka lokalisera den medeltida marknivån och få en uppfattning om byggnaden var nedgrävd i äldre kulturlager. Dessutom fanns det en möjlighet att lämningar efter andra samtida byggnader kunde påträffas. Om byggnaden varit ett kapell eller en äldre kyrka kunde detta kanske även verifieras genom gravläggningar i byggnadens omedelbara närhet.

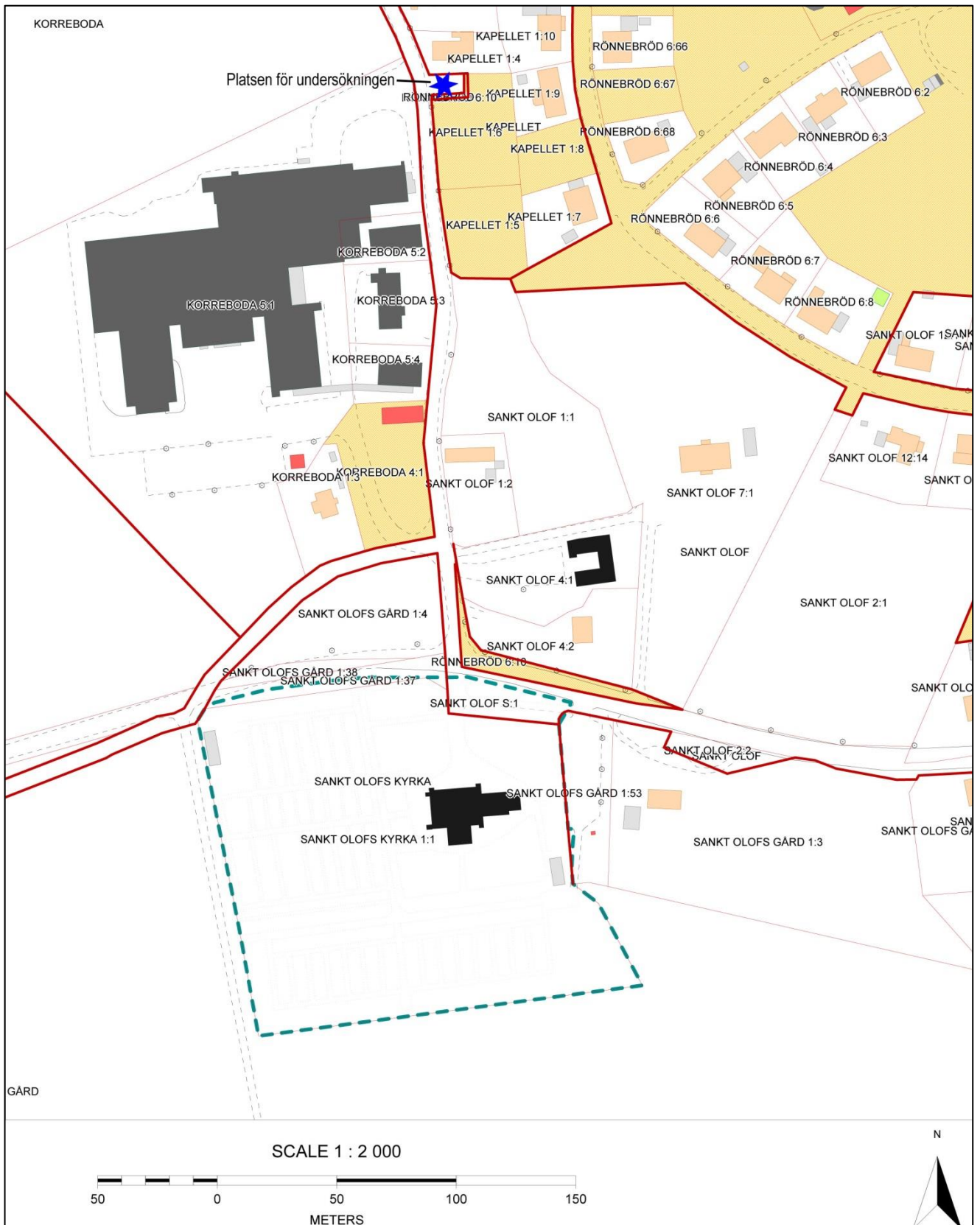
Metod och genomförande

Undersökningen inleddes med att vi började röja upp och handgräva på platsen för det första, och största provschaktet. Några träd som stod på kapelltomten försvårade inledningsvis undersökningen, framför allt beroende på att rötterna fanns överallt. Undersökningen fortsatte sedan med att lagren (kontext 1000 samt kontexterna 1-5) som man fyllde igen byggnaden med efter 1973-års undersökning delvis grävdes bort med en bobcat. En del av igenfyllnadslagren grävdes för hand, och då konstaterades det att lagren innehöll delar av medeltida tegelstenar och takpannor, kalkbruk och djurben. I lagren fanns dessutom allt från keramikskärvor från 1700- och 1800-talen till moderna saker såsom frigolit och svarta sopsäckar. När igenfyllnadslagren från undersökningen 1973 var bortgrävda kunde den arkeologiska undersökningen börja.

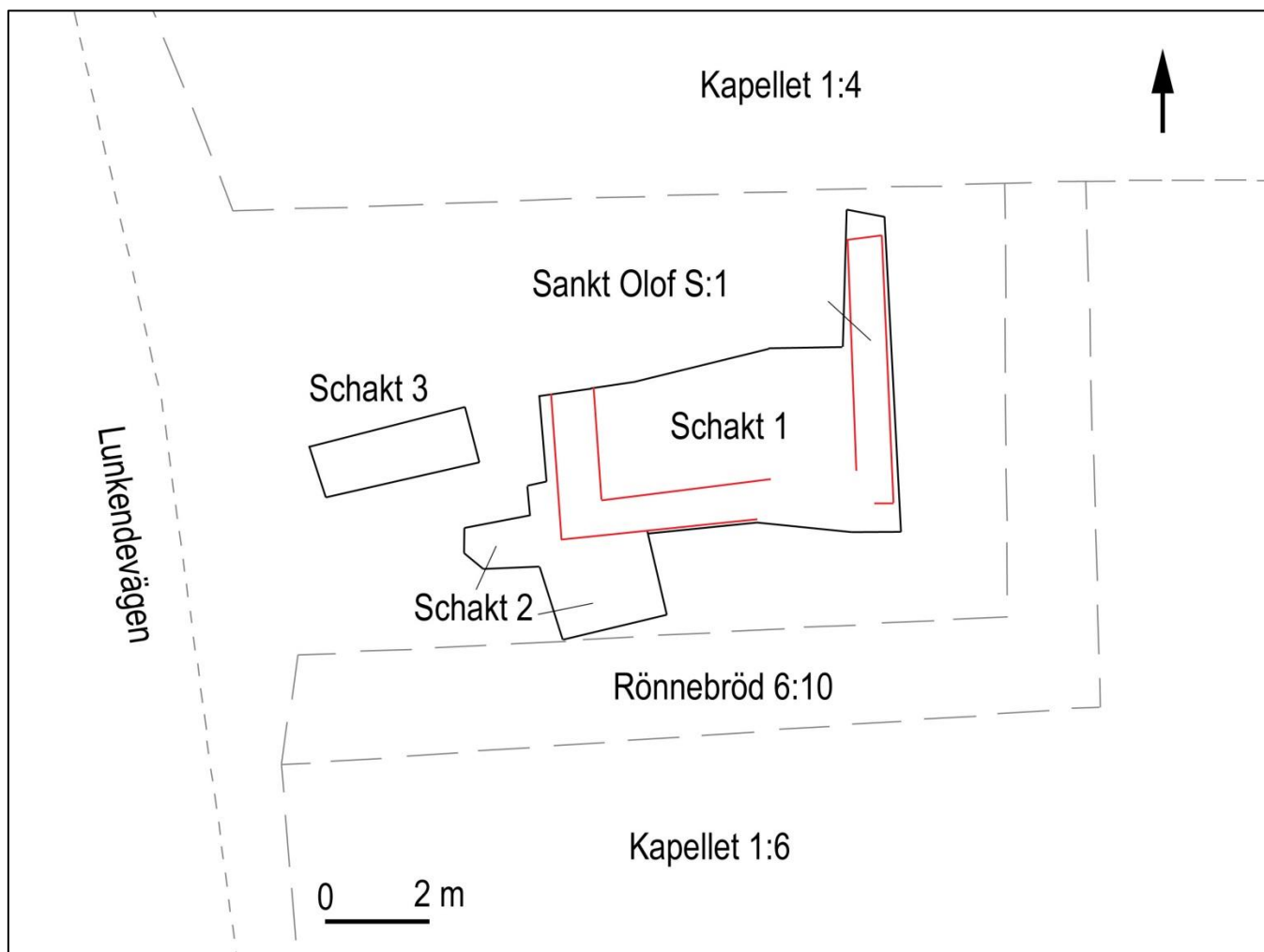
De arkeologiska lämningarna (kontexterna) i respektive schakt handritades i fält i skala 1:50. Schaktbegränsningar, murpartier och andra mer manifesta strukturer mättes in med GPS av personal från Simrishamns kommun. De arkeologiska lämningarna dokumenterades enligt den vedertagna kontextuella dokumentationsmetoden. Vid fältdokumentation av respektive kontext (lager, nedgrävning, fyllning och konstruktion) användes en speciell s.k. kontextblankett. På denna fördes allehanda information in, samt beskrivningar och tolkningar. På blanketten upprättades även en minimatrix (fältmatrix) på de över- och underliggande kontexternas relation till kontexten på blanketten.

Samtliga arkeologiska lämningar grävdes för hand med spade och grävsked. I förekommande fall användes även hackbord och torrsåll.

I samband med rapportarbetet upprättades även s.k. kontextmatrixer över båda schakten. Syftet var att därigenom lättare kunna placera in respektive kontext i rätt fas, och att underlätta den kulturhistoriska tolkningen.

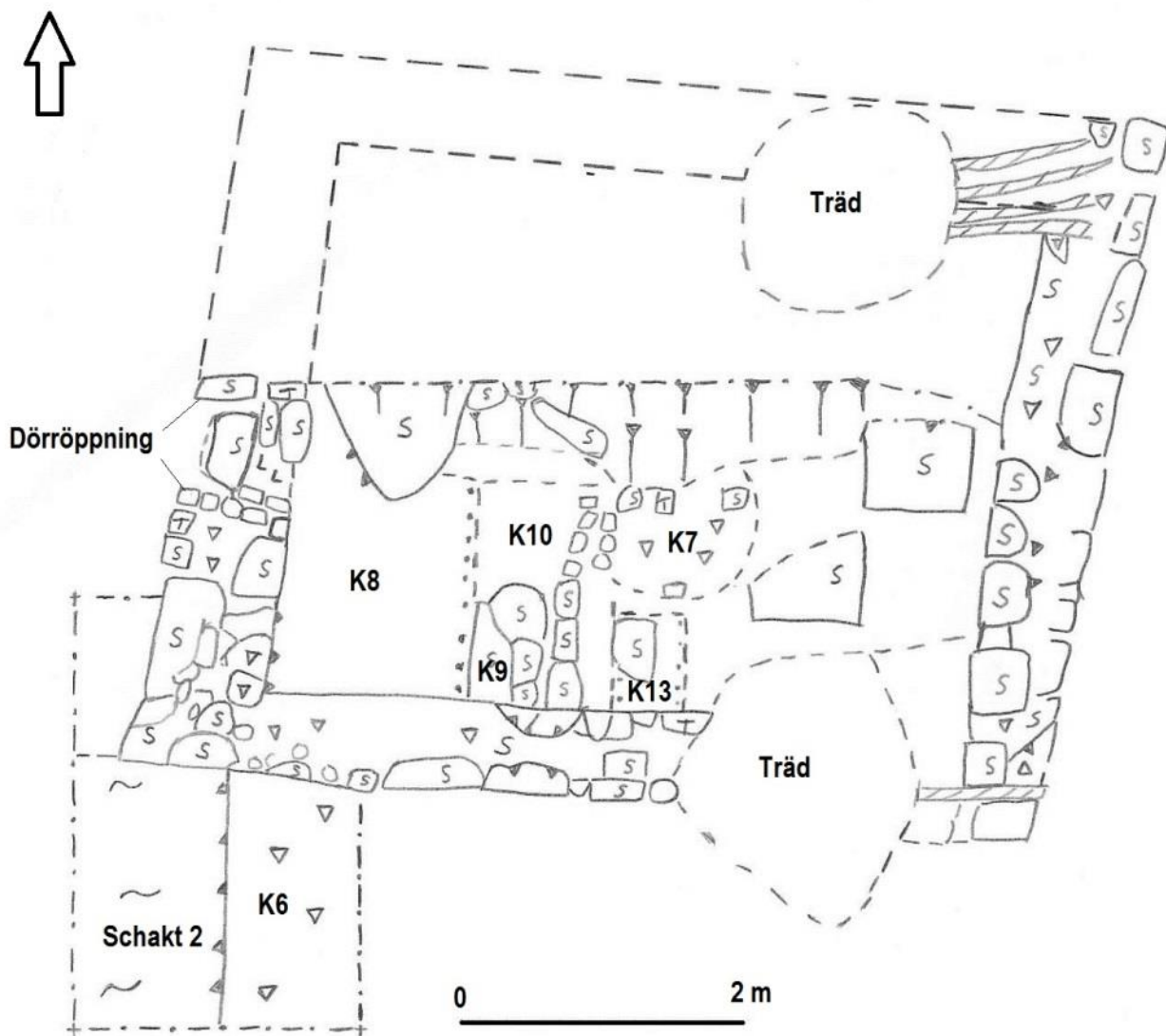
Figur 7. Den sydvästra delen av Sankt Olof, med platsen för den arkeologiska undersökningen inom fastigheten Sankt Olof S:1 markerad med en blå stjärna. Kartunderlag: Simrishamns kommun.

Figur 8. Översikt på schakt 1-3 inom fastigheten Sankt Olof S:1 i Sankt Olof. Kapellens murar är markerade med röda heldragna linjer. Schakten samt murarna är inmätta med en Nätverks RTK av Simrishamns kommun.

Undersökningsresultat

Under två veckor i slutet av juli genomfördes en arkeologisk undersökning av kapell i Sankt Olof. Inom kapelltomten grävdes tre schakt (1-3), där det största schaktet (schakt 1) placerades inom kapellgrundens murar. Det andra schaktet grävdes strax utanför byggnadens sydvästra hörn, medan det tredje schaktet placerades mellan Lunkendevägen och kapellgrunden, i den västra delen av tomten. Några träd på kapelltomten och deras djupgående rötter försvårade inledningsvis undersökningen. Undersökningen fortsatte sedan med att ett av lagren (K1000) som man hade fyllt igen byggnaden med efter 1973-års undersökning delvis grävdes bort med en bobcat. Myllagret fanns överst i samtliga schakt. Lagret utgjordes av brungrå mylla med inslag av tegelkross, delar av tegelstenar, takpannor och djurben. I lagret fanns allt från moderna föremål till keramik från 1700- och 1800-talen. I lagret fanns ett relativt stort antal skärvor av godstypen yngre rödgods, en skärva av godstypen fajans, en kniv av järn, en sölja, ett ändbeslag och en nyckel. Ett urval av fyndmaterialet från kontext 1000 registrerades (fnr. 1-16).

Figur 9. Kapellet i Sankt Olof med murverket, golvet (K9) och en dörröppning. På figuren framgår även några av de andra kontexterna som dokumenterades i schakt 1 och 2. Skala 1:50.

SCHAKT 1

Schakt 1 grävdes på platsen för den södra delen av kapellgrunden samt längs byggnadens östra gavel. Schaktet var totalt ca 23 m² stort (inklusive den östra gaveln). Förutom kontext 1000 fanns det även tre andra igenfyllnadslager (K1-2 och K4) från utgrävningen 1973 i schakt 1. Dessa lager fanns företrädesvis i det sydvästra hörnet av byggnaden. Lagren grävdes delvis för hand. Kontext 1 utgjordes av gråbrun kompakt sandig humus med inslag av tegelkross, kalkbruk, slagg och djurben. I kontext 1 tillvaratogs en skärva av godstypen yngre rödgods (fnr. 17). Kontext 2 bestod av brungrå kompakt sandig humus med inslag av kalkbruk och tegelkross. Under kontext 1 och 2 fanns ytterligare ett igenfyllnadslager (K4). Detta utgjordes av brungul kompakt humus med inslag av orangegul (bränd) lera, slagg, tegelkross, djurben samt enstaka inslag av frigolit. I kontext 4 tillvaratogs en skärva av godstypen yngre rödgods (fnr. 18), en stengodsskärva (fnr. 19), en skärva från en jydepotta (fnr. 20), en liten hästsko (fnr. 21), en järnkrok (fnr. 22), en bred ring av järn (fnr. 23), en mejsel av järn (fnr. 24) och ett knivskaft av järn med trärest (fnr. 25).

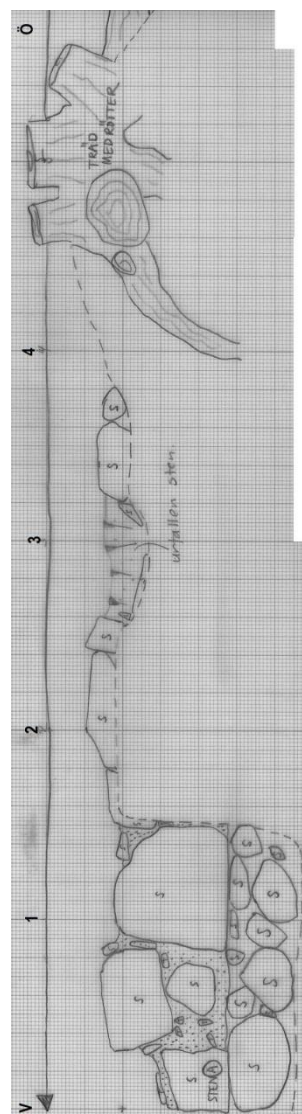

Figur 10. Insidan av byggnadens sydvästra hörn. Av dagermuren återstår två skift av marksten. Under denna fanns en ca 0,3 meter hög grund av mindre stenar. Det konstaterades att murverket hade varit putsat med kalkbruk på insidan. Foto mot söder. Foto: Lars Jönsson, Österlenarkeologi.

Tyvär visade det sig att man vid 1973-års undersökning i stort sett hade grävt sig ända ner till den ursprungliga marknivån, dvs. under golvnivån i byggnaden. Det var i princip endast en ca 1,60 x 1,00 meter stor yta, centralt placerad i byggnaden, som inte hade berörts av undersökningen 1973. Något som också försvårade den arkeologiska undersökningen var att man efter 1973-års undersökning hade fyllt igen byggnaden med fyra stora stenar, vilka låg i vägen för undersökningen. Detta medförde att ytan som kunde undersökas minskades radikalt. På grund av trädens placering, de stora stenarna i botten av byggnaden samt undersökningens intention enligt den upprättade undersökningsplanen, undersöktes enbart den södra delen av byggnadslämningen (ca 8 m² av totalt ca 18 m²). Byggnadens östra gavel togs fram i sin helhet.

Murverket

För att fastställa byggnadens bredd togs hela det östra gavelpartiet fram. Den centrala delen av gaveln var relativt välbevarad, medan de södra och norra delarna av gaveln endast var fragmentariskt bevarade, bl.a. för att trädens rötter förstört murverket. När byggnadslämningens innanmäte var tömd på de recenta igenfyllnadslagren konstaterades att byggnaden varit 6,6 x 5,0 meter stor och placerad i närmast öst-västlig riktning. Murarna var mellan 0,7-0,8 meter breda, uppförda av marksten med kalkbruk och enstaka bitar av tegelstenar mellan stenarna. Av det kvarstående ca 0,7 meter höga södra murverket återstod ett till två skift av dagermuren. Denna vilade i sin tur på en omkring 0,3 meter hög grundmur, vilken stack ut endast några cm från dagermuren. Av den kvarstående cirka 0,9 meter höga östra gaveln återstod två till tre skift av dagermuren. Det kunde även konstateras att murverket varit putsat på insidan med kalkbruk.

Figur 11. Murverksdokumentation av parti av den södra långsidans ytterfasad. Skala 1:40.

Figur 12. Sydvästra hörnet av den södra långsidan på kapellets ytterfasad. Foto mot norr. Foto: Lars Jönsson, Österlenarkeologi.

Figur 14. Det som återstod av stengolvet (K9) i kapellet efter 1973-års undersökning. Golvet var anlagt på ett orangegult lerlager (K10). Foto mot söder. Foto: Lars Jönsson,

Figur 13. Resterna av ett stengolv (K9) i kapellgrunden. Fotot taget efter undersökningens avslutande. Foto mot sydväst. Foto: Lars Jönsson, Österlenarkeologi.

Golvet

I samband med undersökningen 1973 hade stora partier av byggnadens golv (K9) grävts bort. Det som återstod av golvet påträffades mellan 1,4 till 2,2 meter från byggnadens sydvästra inre hörn. Golvet var lagt med relativt stora flata stenar i storleken 0,70 x 0,30 meter till 0,30 x 0,25 meter. Endast en liten del av stengolvet fanns kvar. Golvet låg ca 136,40 m ö.h.

Stengolvet var anlagt på ett orangegult kompakt lerlager (K10). I lerlagret fanns inslag av tegelkross och skörbränd sten. Med tanke på lerlagrets orangegula färg och dess kompakthet har leran sannolikt varit utsatt för höga temperaturer, sannolikt innan den hamnade som underlag för stengolvet. I lagret fanns en spets till en järnkniv (fnr. 41) samt slagg i form av en eventuell skålla (fnr. 42).

Dörröppning

I den västra gaveln påträffades en fragmentarisk dörröppning. Denna var ca 0,7 meter bredd på utsidan (yttersmyg) och ca 0,8 meter bred på insidan (innersmyg). I den södra sidan fanns en dörrpost av tegelstenar, av vilken det återstod två till tre skift. I den västra delen av dörröppningen fanns en 0,55 x 0,28 meter stor, flat och nött tröskelsten. Stenen var 0,10 meter tjock och lagd på ett 0,30 meter tjockt lerlager. Det är något oklart om även den norra sidan av dörröppningen haft en dörrpost av tegelstenar, då denna del var mer fragmentarisk än den södra. En möjlighet är att inte hela dörröppningen grävdes fram.

Från tröskelstenen ner till golvnivån i byggnaden var höjdskillnaden omkring 0,5 meter, vilket antyder att rummet som grävdes ut varit en halvkällare. Visserligen fanns det inte några tydliga spår av en trappa, men denna kan ha försvunnit i samband med raseringen av byggnaden.

Figur 15. I byggnadens västra gavel fanns en dörröppning med tröskelstenen bevarad. I den södra sidan fanns en dörrpost av tegelstenar. Foto: Lars Jönsson, Österlenarkeologi.

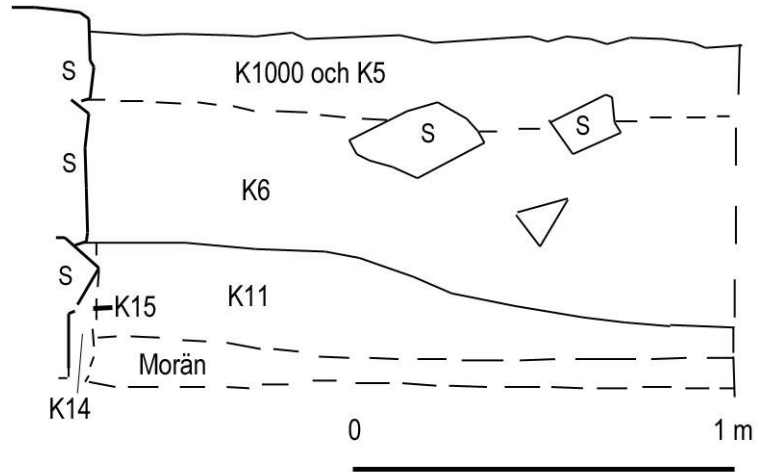
Figur 16. Kapellet i Sankt Olof. I byggnadens västra gavel fanns en dörröppning med tröskelstenen bevarad. Centralt syns resten av ett stengolv och i den borte delen av fotot syns ett parti av den östra gaveln. Foto mot öster. Foto: Lars Jönsson, Österlenarkeologi.

Övrig information

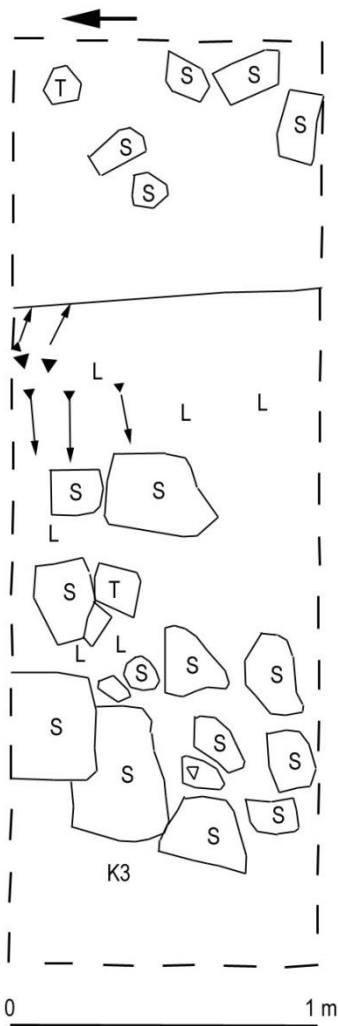
Under leran som stengolvet var anlagt på, samt öster om stengolvet, fanns ett ca 0,25 meter tjockt lager av mörkbrun humus (K13). I merparten av lagret fanns fragment av tegelkross, förutom närmast murverket där det fanns ett relativt stort inslag av kalkbruk, bränd kalk, tegelsten- och taktegelfragment samt enstaka djurben. I lagret fanns även ett bryne av sandsten (fnr. 43), en skärva från ett stengodskrus av typen Westerwald (fnr. 44) och slagg, eventuellt förslagat glas (fnr. 48). Lagret har sannolikt tillkommit i samband med byggnationen av huset, där merparten av materialet använts för att fylla igen nedgrävningen (K15) för murverkets grundmur. Fyndet av skärvan från ett stengodskrus från Westerwald med datering till 1600-tal antyder att kapellet kan ha uppförts under 1600-talet.

Centralt i byggnaden, strax nordost om det bevarade stengolvet, fanns en omkring 0,8 meter stor yta med en koncentration av stenar, tegelstenar och kalkbruk (K7). Inom området fanns även en slaggsåla, eventuellt smidesslagg (fnr. 34) samt eventuellt förslagat glas (fnr. 35). Området är svårtolkat, men kan utgöra en rest av ett byggnationslager (K7). Materialet kan även ha hamnat där i samband med igenfyllnaden av byggnaden efter 1973-års undersökning.

I det sydvästra hörnet av byggnaden fanns ett lager av mörkbrun humus med inslag av lerkladdar och träkol (K8). I lagret fanns en slaggsåla (fnr. 36), två bukskärvor till ett kärl av godstypen yngre rödgods (fnr. 37), en mynningsskärva till en kruka av godstypen yngre rödgods (fnr. 38), en mynningsskärva till ett fat av godstypen yngre rödgods (fnr. 39) samt en knapp av ben eller horn (fnr. 40). Nivån på kontext 8 var 136,07 m ö.h. Eventuellt har lagret tillkommit under byggnadens äldsta fas. Lagret låg på en äldre matjordshorisont (K12).

Figur 17. Schakt 2. Sektionsritning av östra schaktväggen. De två övre stenarna utgör ett parti av dagermuren till kapellets södra mur. Under dessa finns två grundstenar. Skala 1:20.

Figur 18. Schakt 3. I schaktet framkom en eventuell stenläggning (K16) mellan Lunkendevägen och kapellet.

SCHAKT 2

I syfte att försöka spåra samtida eller äldre kulturlager, lämningar efter andra samtida byggnader eller gravar i byggnadens närhet grävdes ett ca 2 x 2 meter stort schakt invid byggnadens sydvästra hörn (figur 9).

Överst i den stratigrafiska sekvensen fanns igenfyllnadslager (K1000 och K5) från undersökningen år 1973. I K1000 fanns fyra skärvor av godstypen yngre rödgods (fnr. 11-13), en skärva av godstypen fajans (fnr. 14) och en nyckel av järn (fnr. 15). I K5, ett gråbrunt magert sandigt humöst lager med inslag av kalkbruk, tegelkross, djurben och frigolit, fanns fyra skärvor av godstypen yngre rödgods (fnr. 26-29), en spatel av järn (fnr. 30) och en kniv av järn (fnr. 31).

Därunder fanns ett ca 0,40–0,50 meter tjockt raseringslager (K6), vilket utgjordes av brungrå sandig mylla med rikligt inslag av tegelkross, tegelbrockor och kalkbruk. I K6 fanns en hake av järn, eventuellt en fönsterhake (fnr. 32) och ett fragment av ett rörskaft till ett kärl av godstypen yngre rödgods (fnr. 33). Lagret tolkades som ett raseringslager från tiden när byggnaden raserades, sannolikt på 1700- eller 1800-talet.

Under raseringslagret fanns en äldre matjordshorisont i form av gråbrun humus med inslag av tegelkross (K11). Nivån på K11 var 135,95 m ö.h.

För att anlägga grundmuren till byggnaden hade en mindre nedgrävning (K15) grävts genom K11. För att stabilisera grundmuren hade därefter ett lager av brungul mjåla med inslag av tegelkross och kalkbruk (K14) lagts över och intill grundstenarna invid murens utsida.

SCHAKT 3

I syfte att försöka finna begränsningen för kapellgrunden åt väster grävdes väster om schakt 1 en 1 x 3 meter stor provruta (schakt 3). Schaktets östra begränsning låg ca 1,4 meter väster om schakt 1. I schaktet fanns överst moderna utfyllnadslager från utgrävningen 1973. Därunder fanns ett lager av brungul mjåla med inslag av träkol och tegelkross (K3). Lagret var mycket magert, torrt och kompakt. Lagret tolkades som ett utfyllnadslager. På lagret låg ett antal stenar i varierande storlek. Dessa kan ha utgjort lämningar efter en stenlagd yta (K16) mellan Lunkendevägen och kapellet.

Figur 19. Översikt på byggnadslämningarna efter kapellet i Sankt Olof. På bilden syns partier av den västra och östra gaveln samt den södra långsidan. Centralt skimtar resten av ett stengolv. Foto mot norr. Foto: Lars Jönsson, Österlenarkeologi.

TOLKNING

Inför undersökningen formulerades ett antal frågeställningar. Dessa var:

- *När uppfördes den byggnad som idag är en ruin, benämnd som kapellgrund?*
- *Vilka verksamheter har förekommit i byggnaden?*
- *Finns det äldre kulturlager eller samtida gravar i byggnadens närhet?*
- *Vilken funktion har det antagna kapellet egentligen haft?*

När uppfördes kapellgrunden?

I det sydvästra hörnet av byggnaden fanns ett lager (K8) som eventuellt har tillkommit under byggnadens äldsta funktionstid. Lagret låg direkt på en äldre matjordshorisont (K12). I lagret fanns en slaggsåla (fnr. 36), fyra skärivor av godstypen yngre rödgods (fnr. 37-39) samt en knapp av ben eller horn (fnr. 40). En av skärivorna var en mynning till ett fat (fnr. 39). Fat uppträder i materialen från slutet av 1500-talet och framåt (Brorsson 2007, s. 7). Detta daterar lagrets tillkomst till tidigast slutet av 1500-talet, sannolikt 1600-tal. Knappen är enkel och typen har sannolikt använts av allmogen under både medeltiden och senare.

Under leran (K10) som stengolvet (K9) var anlagt på, samt öster om stengolvet, fanns ett lager (K13) som sannolikt tillkommit i samband med byggnationen av huset. I lagret fanns fragment av tegelkross, och närmast

murverket fanns ett relativt stort inslag av kalkbruk, bränd kalk, tegelsten- och taktegelfragment samt enstaka djurben. I lagret fanns ett bryne av sandsten (fnr. 43), en skärva från ett stengodskrus av typen Westerwald (fnr. 44) och slagg, eventuellt förslagat glas (fnr. 48). Stengods från Westerwald dateras tidigast till 1590-talet, oftast dock till 1600-talet (Brorsson 2007, s. 10).

Fynd av medeltida tegelstenar och takpannor i kapellgrunden antyder en datering av byggnaden till medeltiden. Däremot visar fynden av såväl mynningsskärvan från ett fat av godstypen yngre rödgods (fnr. 39) som skärvan från ett stengodskrus (fnr. 44) från Westerwald i de äldsta lagerbildningarna att byggnaden tidigast har uppförts under 1590-talet, dock sannolikt under 1600-talet.

Vilka verksamheter har förekommit i byggnaden?

Då merparten av byggnaden redan hade grävts ut 1973 fanns det inte mycket av den ursprungliga golvnivån och andra samtida lämningar kvar. Vid 1973-års undersökning påträffades i byggnadens östra del något som i tidningsartiklarna från samma år nämndes som en stenfoot (se referenser). Denna tolkades som ett möjligt fundament för ett altare. Vid undersökningen 2013 kunde tyvärr inte stenfooten återfinnas i den östra delen av byggnaden. Istället fanns här två stora stenar, vilka man troligtvis fyllt igen halvkällaren med efter avslutad undersökning. I den västra delen av källaren fanns ytterligare en sekundär stor sten. Detta innebär att det var svårt att spåra några verksamheter i byggnaden.

I de äldsta lagren (K7, 8, 10 och 13) i byggnaden fanns dock en hel del slagg, såväl skällor från smidesslagg som annat material som förslagats i samband med upphettning (glas?). Slaggen var inte koncentrerad på ett ställe, utan var relativt jämnt fördelat i den delen av byggnaden som undersöktes. Närvaron av smideslaggen antyder dock att någon typ av smidesverksamhet ägt rum i byggnaden under dess äldsta funktion. Det övriga förslagade materialet (glas?) kan ha bildats i samband med någon process i hantverket. Någon annan verksamhet kunde inte beläggas i byggnaden.

Fanns det äldre kulturlager eller samtida gravar i byggnadens närhet?

I syfte att försöka spåra samtida eller äldre kulturlager, lämningar efter andra samtida byggnader samt gravar i byggnadens närhet grävdes ett ca 2 x 2 meter stort schakt invid byggnadens sydvästra hörn. Om byggnaden varit ett kapell kunde detta ha verifierats genom gravläggningar i dess omedelbara närhet. I schaktet fanns endast ett raseringslager (K6) från tiden när byggnaden raserades, sannolikt på 1700- eller 1800-talet. I schaktet framkom varken lämningar efter andra byggnader eller gravar.

Vilken funktion har byggnaden haft?

Det antogs tidigare att byggnaden varit 10 x 7,5 meter stor, vilket efter undersökningen 2013 visade sig vara felaktigt. Det felaktiga måttet beror på att man tidigare antog att en stensatt mur mellan ”kapellgrunden” och den strax norr om liggande fastigheten utgjort en del av byggnadens norra och nordvästra murverk. Denna mur har istället utgjort markering för en senare fastighetsgräns. Istället har det visat sig att byggnaden varit **6,6 x 5,0 meter stor**, med en **invändig yta av ca 18 m²** (4,8 x 3,75 meter). Byggnaden har varit minst en våning hög, med en halvkällare nederst.

I samband med den arkeologiska undersökningen 2013 påträffades ingenting som rent arkeologiskt tyder på att byggnaden skall ha varit ett medeltida kapell. Det relativt breda murverket tyder visserligen på en speciell byggnad, men dess manifesta karaktär gör att murverket även

skulle kunna tolkas som lämningarna efter en medeltida storgård med halvkällare. Ett relativt stort antal källare med datering till hög- och senmedeltid har under de senaste 10-15 åren påträffats i samband med arkeologiska undersökningar i skånska byar (bytomter) (Jönsson & Persson under arbete). Det som motsäger tolkningen av byggnadslämningen som tillhörande en medeltida storgård är dels det förhållandevis långa avståndet till kyrkan, och dels frånvaron av andra samtida byggnadslämningar.

I de historiska källorna finns en del som tyder på att det kan vara lämningarna efter ett kapell. Ett kapell i Sankt Olof omnämns första gången i en ärkebiskoplig vidimation år 1506 (LÄU 6 nr 211) av en gåva till S:t Olofs kyrka år 1481 (LÄU 4 nr 388). Fil. doktor Mattias Karlsson menar dock att begreppet ”kapell” i detta sammanhang kan åsyfta den nuvarande kyrkan. Anledningen till att den nuvarande kyrkan har kallats kapell kan enligt Karlsson vara flera, t.ex. att socknen saknade prästgård omkring 1570 (uppgift i email från Mattias Karlsson). Platsen för kapellet är även markerat på ett flertal äldre kartor, bl.a. på en geometrisk uppmätning från 1698 och på en enskifteskarta från 1883. I närheten av platsen fanns på 1800-talet även en gård som benämndes Kapellagården. Dessutom ligger kapellet vid den gamla pilgrimsvägen norrifrån (Persson 2013).

Det finns även en del som tyder på att byggnaden haft en helt annan funktion, åtminstone ursprungligen. I de äldsta lagerbildningarna i byggnaden fanns en hel del slagg, såväl skällor från smidesslagg som annat material som förslaggats i samband med upphettning (glas?). Närvaron av smideslaggen antyder att någon typ av smidesverksamhet ägt rum i byggnaden under dess äldsta tid, sannolikt 1600-tal. Även frånvaron av gravar vid kapellet antyder att byggnaden inte haft en funktion som kapell. Det ska dock betonas att avsaknaden av gravar endast behöver innebära att kapellet saknade begravningsrättigheter.

Utvärdering

Eftersom stora delar av byggnaden redan hade grävts ut 1973 fanns det inte mycket av kvar den ursprungliga golvnivån och andra samtida lämningar. Detta innebar att det var svårt att spåra några verksamheter i byggnader, och det försvårade givetvis tolkningen av byggnadens funktion. I de äldsta lagren i byggnaden fanns dock bl.a. skällor från smidesslagg. Närvaron av smideslaggen antyder att någon typ av smidesverksamhet ägt rum i byggnaden under dess äldsta tid. Någon annan verksamhet kunde inte beläggas i byggnaden. Mycket tyder således på att byggnaden ursprungligen haft en funktion som smedja. Detta kan förklara varför byggnaden låg ca 125 meter norr om bytomten, eftersom eldfängd verksamhet ofta placerades en bit ifrån den övriga bebyggelse. Smedjan kan ursprungligen av uppförts tidigast under 1590-talet, men sannolikt under 1600-talet.

Däremot antyder de historiska källorna att byggnaden vid någon tidpunkt även användes som kapell. Ett kapell i Sankt Olof omnämns första gången i en ärkebiskoplig vidimation år 1506 (LÄU 6 nr 211) av en gåva till S:t Olofs kyrka år 1481 (LÄU 4 nr 388). Platsen för kapellet är även markerat på ett flertal äldre kartor, bl.a. på en geometrisk uppmätning från 1698 och på en enskifteskarta från 1883. I närheten av platsen fanns på 1800-talet även en gård som benämndes Kapellagården.

Ett tänkbart scenario är således att byggnaden ursprungligen haft en funktion som smedja, sannolikt under 1600-talet. Vid någon tidpunkt

börjar byggnaden utnyttjas som ett kapell av pilgrimerna som allt sedan medeltiden vallfärdat till pilgrimsorten Sankt Olof. När byggnaden byter funktion är oklart, men det kan ha skett redan under 1600-talet. Kapellet kan möjligtvis även ha fungerat som ett kombinerat kapell och härbärke för pilgrimerna, där pilgrimerna kanske kunde övernatta innan de fortsatte sin vandring till nästa pilgrimsort. Vad man kan konstatera är att tolkningen av byggnaden som ett kapell inte är oproblematisk, snarare tvärtom.

Projektorganisation och kvalitetssäkring

Den arkeologiska undersökningen av kapellet i Sankt Olof bedrevs av Österlenarkeologi med Lars Jönsson som ansvarig.

Lars Jönsson var projektledare och ansvarade för projektets genomförande och vetenskapliga kvalitet, samt kontakter med Länsstyrelse och uppdragsgivare.

Den digitala inmätningen av kapellet utfördes av en mätningenjör på Simrishamns kommun med hjälp av en Nätverks RTK. Inmätningarna samt annat digitalt material, är lagrade på en extern hårddisk. Allt dokumentationsmaterial kommer att överföras till regionmuseet i Kristianstad.

Platschefen Lars Jönsson svarade för att genomförandeplanen och målsättningarna i undersökningsplanen efterlevdes, ansvarade för arbetsplatsen samt för rapportarbetet.

Kommunikation

Under perioden 29 juli–1 augusti år 2013 avhölls ett symposium i Sankt Olof, Lunds stifts viktigaste pilgrimsmål. Titeln på symposiet var *Pilgrim S:t Olof 800 år*. Symposiet arrangerades av Pilgrimspåls Sankt Olof, Sankt Olofs byalag, Killans bönegård, Simrishamns pastorat, Glimmingehus, Österlens museum, Thales film och teater, Keko samt Österlenarkeologi. I samband med symposiet var det dagliga visningar av den arkeologiska utgrävningen av kapellet. Visningarna var öppna för allmänheten.

I tidskriften *Österlent* publicerades samma år dels en redogörelse av symposiet *Pilgrim S:t Olof 800 år* och dels en preliminär redogörelse av resultatet av den arkeologiska undersökningen av kapellet (Jönsson 2013).

Under 2014 utkom en bok där föredragen som hölls under symposiet *Pilgrim S:t Olof 800 år* presenterades. I boken redovisades även de preliminära resultaten av den arkeologiska undersökningen av kapellet år 2013 (Jönsson 2014).

Figur 20. Framsidan på folder rörande symposiet *Pilgrim S:t Olof 800 år*. Symposiet avhölls i Sankt Olof den 29/7-3/8 2013.

Referenser

LITTERATUR

- Boström, Ragnhild 2011. *Ölands medeltida kapell*. Volym 233 av Sveriges kyrkor. Utgivet av Riksantikvarieämbetet och Kungl Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien. Stockholm.
- Brorsson, Torbjörn 2007. Medeltida keramik från Ystad – en studie av material från fyra undersökningar. *Rapport 18, 2007*. Kontoret för Keramiska Studier.
- Helm, Thure 2004. *Glimtar från gamla Sankt Olof*. En bok om Albo härad och Albo Härad's Hembygdsförening 2004.
- Jönsson, Lars & Persson, Lars Manus. *Från storgård till huvudgård – en källare berättar*.
- Jönsson, Lars 2013. Rapport från Pilgrim S:t Olof 800 år. *Österlent* Nr 3 2013.
- Jönsson, Lars 2014. Lunkende – en medeltida pilgrimsort. Axelsson, L E & Jönsson, L. (red). *Pilgrim S:t Olof 800 år*. Utgiven av Simrishamns pastorat och Killans bönegård.
- Klackenberg, Henrik 2001. Capella Pata. Andrén, A., Ersgård, L. & Wienberg, J. (red). *Från stad till land. En medeltidsarkeologisk resa tillägnad Hans Andersson*. Lund Studies in Medieval Archaeology 29. Stockholm.
- Lindquist, Ivar 1978. Sankt Olofs runor. *Tomelilla Hembygds-krets Årsbok 1978*. Tomelilla
- Linné von C. 1777. *Carl Linnaeus skånska resa år 1749*. Sydow von, C. O. (red).
- LÄU: *Lunds ärkestifts urkunds-bok*. Diplomatarium Dioecesis Lundensis, band 3-6, utgiven av Lauritz Weibull. Lund 1900-39.
- Malm, Gunilla 2001. Aktuella arkeologiska utgrävningar i Gråborg och Sankt Knut på Öland. Andrén, A., Ersgård, L. & Wienberg, J. (red). *Från stad till land. En medeltidsarkeologisk resa tillägnad Hans Andersson*. Lund Studies in Medieval Archaeology 29. Stockholm.
- Nationalencyklopedin 1992. *HIM-ISSK 9*. Höganäs.
- Nationalencyklopedin 1993. *ISSM-KIK 10*. Höganäs.
- Nationalencyklopedin 1994. *MÖNS-PAR 14*. Höganäs.
- Nationalencyklopedin 1995. *ROK-SMU 16*. Höganäs.
- Ranby, Caroline 2005. *Arilds kapell. Ett medeltida kustkapell och dess byggnadshistoria*. Brunnby församling.
- Wallin, Curt 1973. Måsalucky. Från medeltida herresäte till modern destruktionsanläggning. *Tomelilla Hembygds-krets Årsbok 1972-1973*. Tomelilla.
- Wallin, Curt 1975. Kvinnoåret 1975 i sydostskånsk tappning. En nutida forskningsfärd till förhistorisk tid och medeltid samt en kvinnlig pilgrimsfärd 1475 från Bollerup. *Tomelilla Hembygds-krets Årsbok 1975*.
- Wallin, Curt 1975-1976. *Tommarps Urkunds-bok 1085-1600 klostret-hospitalet-staden socknen II 1300-1450* Tomelilla.
- Wallin, Curt 1976. *Sydöstra Skånes medeltida prästerskap. 1. Albo härad*. Tomelilla.
- Wallin, Curt 1978. Hilffeling, C. G. C. Journal over en rejse gennen Skåne 1777. (Materialet över sydöstra Skåne utgivet av Curt Wallin.) *Tomelilla Hembygds-krets årsbok 1978*.
- Wallin, Curt 1979. *Tomelilla Hembygds-krets Årsbok 1979*.
- Wallin, Curt 1982. *Tommarps Urkunds-bok 1085-1600 III 1450-1535*. Ullstorp.

Wallin, Curt 1987. Kunglig glans över sydöstra Skåne. *Tomelilla Hembygdskets Årsbok 1986-1987*.

Wallin, Curt 1988. *Tommarps Urkundsbok 1085-1600 V 1551-1600*. Ullstorp.

OPUBLICERAT MATERIAL

Kockum, Jan 2005. St Olofs kyrkogård. Arkeologisk förundersökning 2005. RAÄ 61. St Olofs sn, 1112. Simrishamns kommun Skåne län. Regionmuseet Kristianstad. *Arkivrapport 49/2005*.

Tidningar

Arbetet 13 april 1973. S:t Olofs ruin gammalt kapell?

Svenska Dagbladet 21 april 1973. Utgrävningar på Österlen kan ge klarhet om tusenårigt kapell.

Sydsvenska Dagbladet 13 april 1973. Utgrävningar i S:t Olof ger intressant resultat

E-mail

Mattias Karlsson 21 februari 2013

Internetreferenser

[http://sv.wikipedia.org/wiki/Kapell_\(byggnad\)](http://sv.wikipedia.org/wiki/Kapell_(byggnad))

<http://www.strasjokapell.se/>

<http://www.fmis.raa.se/cocoon/fornsok/search.html>

<http://scaniacultura.se/Kyrkor/SanktaGertrudKriRuin.html>

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens diarienummer 431-10240-2013
Österlenarkeologis diarienummer ÖA130015
Inventarienummer ÖA130015
Arkivnummer ÖA130015

Län ..... Skåne
Kommun ..... Simrishamn
Socken ..... Sankt Olof
Fastighet ..... Kapellet 1:6 och Sankt Olof S:1
RAÄ-nummer ..... Sankt Olof 2:1

Ekonomiska kartans blad ..... 616_44_10
Koordinatsystem ..... Sweref 99 TM
N koordinat 6166114
E koordinat 444768
M ö.h. 136-137

Fältarbetstid .....2013-07-15 – 2013-09-19
Antal arbetsdagar 13
Antal arkeologtimmar 120
Antal maskintimmar .....

Exploateringsyta .....-----
Undersökt yta ..... 22 m²

Platschef: ..... Lars Jönsson
Personal: . Lars Jönsson, Ebba Bursell Haglund, Jeanette Gimmerstam, Ulrika Wallebom,
Torbjörn Brorsson, Anders Ohlsson, Daniel Lindgvist (praktikant).
Uppdragsgivare ..... Svenska kyrkan, Simrishamns pastorat

LUHMnr: 32 545
Fynd:.....
Dokumentationsmaterial... 7 st fältritningar i A3-format, kontextblanketter, digitala foton,
Digitala shp-filer

Tidigare undersökningar ..... Forskningsundersökning 1973 (ingen rapport)

Kostnader, arkeologi

Fältarbete: ..... 30 000 kr
Rapport: ..... 12 500 kr
Grävningstrustning och hyra av GPS/totalstation..... 3 500 kr
Tryckkostnad rapport: ..... 2 000 kr
Analyser: .....-----
Konservering: .....-----
Delsumma: .....

Summa, faktisk: ..... 48 000 kr
Summa, beslutad: ..... 75 000 kr

Bilaga 1. Fyndlista

LUHMnr. 32 545, S:t Olof S:1 och Kapellet 1:6, Sankt Olofs socken

Fyndnr.	Schakt	Kontext	Sakord	Material	Typ	Antal fragment	Vikt (g)	Övrigt
1	1	1000	Kärl	Keramik	Yngre rödgods	1	64	Ben/trefotsgryta
2	1	1000	Kärl	Keramik	Yngre rödgods	1	20	Mynning/silkärl
3	1	1000	Kärl	Keramik	Yngre rödgods	1	2	Mynning/kopp
4	1	1000	Kärl	Keramik	Yngre rödgods	1	10	Buk
5	1	1000	Kärl	Keramik	Yngre rödgods	2	42	Mynning/fat
6	1	1000	Kärl	Keramik	Yngre rödgods	1	20	Hank/fat
7	1	1000	Kärl	Keramik	Yngre rödgods	1	43	Rörskaft/gryta
8	1	1000	Kniv	Järn	Knivspets	1	6	Kastat!
9	1	1000	Sölja	Cu-leg		1	12	Rektangulärt
10	2	1000	Kärl	Keramik	Yngre rödgods	1	26	Rörskaft/gryta
11	2	1000	Kärl	Keramik	Yngre rödgods	1	22	Mynning/kruka
12	2	1000	Kärl	Keramik	Yngre rödgods	1	18	Mynning/fat
13	2	1000	Kärl	Keramik	Yngre rödgods	1	21	Mynning/fat
14	2	1000	Kärl	Keramik	Fajans	1	2	Buk
15	2	1000	Nyckel	Järn	Skåpnnyckel	1	3	Kastat!
16	1	1000	Ändbe- slag	Cu-leg	Kattöron överst, kantornamentik	1	24	Suttit runt ett skaft med nithål i kanten
17	1	1	Kärl	Keramik	Yngre rödgods	1	5	Buk/mönsterglasyr
18	1	4	Kärl	Keramik	Yngre rödgods	1	30	Mynning/fat
19	1	4	Kärl	Keramik	Stengods	1	12	Buk/
20	1	4	Kärl	Keramik	Jydepotta	1	8	Buk
21	1	4	Hästske	Järn	Minihästske	1	21	Kastat!
22	1	4	Krok	Järn		1	23	Kastat!
23	1	4	Ring	Järn	Bred ring	1	9	Kastat!
24	1	4	Mejsel	Järn	Verktyg	1	23	Konserveras!
25	1	4	Kniv	Järn	Knivskaft	1	21	Trärest i handtaget
26	2	5	Kärl	Keramik	Yngre rödgods	1	15	Mynning/kruka
27	2	5	Kärl	Keramik	Yngre rödgods	1	35	Mynning/fat
28	2	5	Kärl	Keramik	Yngre rödgods	1	45	Ben/buk/gryta
29	2	5	Kärl	Keramik	Yngre rödgods	1	74	Ben/trefotsgryta
30	2	5	Spatel	Järn	Verktyg	1	34	Spetsig ände
31	2	5	Kniv	Järn		1	23	Varit skaftad
32	2	6	Hake	Järn	Fönsterhake?	1	29	
33	2	6	Kärl	Keramik	Yngre rödgods	1	6	Rörskaft
34	1	7	Slagg	Järn	Skåla	3	460	Ev. smidesslagg
35	1	7	Slagg	Glas?		8	135	Vid eldsvåda?
36	1	8	Slagg	Järn	Skåla	2	448	Ev. smidesslagg
37	1	8	Kärl	Keramik	Yngre rödgods	2	11	Buk
38	1	8	Kärl	Keramik	Yngre rödgods	1	10	Mynning/kruka
39	1	8	Kärl	Keramik	Yngre rödgods	1	13	Mynning/fat
40	1	8	Knapp	Ben/horn		1	1	
41	1	10	Spets	Järn	Kniv?	1	5	Konserveras!
42	1	10	Slagg	Järn	Skåla	1	242	Ev. smidesslagg
43	1	13	Bryne	Sten	Sandsten?	1	108	
44	1	13	Kärl	Keramik	Stengods	1	18	Buk/krus/ Westerwald/1600-t
45	2	6	Kärl	Keramik	Yngre rödgods	1	35	Mynning/kruka
46	2	6	Taktegel	Lera	Ev. medeltida	1	370	Kastat!
47	2	6	Taktegel	Lera	Ev. medeltida	1	122	Knopp/Kastat!
48	1	13	Slagg	Glas?		7	195	Vid eldsvåda?

Österlenarkeologi

Rapporter 2015

- 1.** Mellby 3:65 och 3:66. Nybyggnation av bostäder. RAÄ Södra Mellby 65:1, Södra Mellby socken i Simrishamns kommun, Skåne län. FU år 2014. Lars Jönsson.
- 2.** S:t Nicolaus 7 till Simris 206:1. Nyanläggning av markfiberkabel. RAÄ Simrishamn 25:1 och Simrishamn 38:1 i Simrishamns stad, Simrishamns kommun, Skåne län. FU år 2015. Lars Jönsson.
- 3.** Ystads stad. Ledningsschakt. RAÄ Ystad 50:1, Ystads stad i Ystads kommun, Skåne län. FU år 2014. Lars Jönsson.
- 4.** Bjärnaboda 1:3. Hundrastgård. RAÄ Vitaby 100:1, Vitaby socken i Simrishamns kommun, Skåne län. AU år 2014. Lars Jönsson.
- 5.** Simrishamn 2:32–Östergatan och Väduren 1. Fjärrvärme. RAÄ Simrishamn 25:1 i Simrishamns stad, Simrishamns kommun, Skåne län. FU år 2015. Lars Jönsson.
- 6.** Brantevik 36:96 och 36:97. Husbyggnation. Östra Nöbbelövs socken i Simrishamns kommun, Skåne län. AU år 2015. Lars Jönsson.
- 7.** Ragnhild 5, Ystad. Uppförande av tillbyggnad. RAÄ Ystad 50:1, Ystads stad i Ystads kommun, Skåne län. FU år 2015. Lars Jönsson.
- 8.** Havängsdösen. Skadebeskrivning. Fastigheten Ravlundafältet 2:1, RAÄ Ravlunda 40:1, Ravlunda socken i Simrishamns kommun, Skåne län. Skadeinventering år 2015. Lars Jönsson.
- 9.** Viks Fiskeläge. Uppförande av tillbyggnad och nybyggnad. RAÄ Rörum 44:1, Rörums socken i Simrishamns kommun, Skåne län. FU år 2015. Lars Jönsson.
- 10.** Kapellet i Sankt Olof. RAÄ Sankt Olof 2:1, Sankt Olofs socken i Simrishamns kommun, Skåne län. Forskningsundersökning år 2013. Lars Jönsson.